



Eric Hoffer'in Kesin İnançlılar Bağlamında Politik Bir Figür Olarak Kesin İnançlı

The True Believer as a Political Figure In The Context of Eric Hoffer's The True Believer

Rıfatcan Gülten¹  0009-0002-4302-7740,  rifat-gulten-1999@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada Eric Hoffer'ın Kesin İnançlılar adlı eserinden hareketle "kesin inançlı"yı psikolojik bir tip ya da tarihsel bir sapma olarak görmenin zıttına, modern politikanın merkezinde yer alan bir politik figür olarak ele almaktayız. Analizin çıkış noktasını, benliğin kendi kendisini değersizleştirilmesi, yaşamın onarılamaz bir başarısızlık olarak deneyimlenmesi ve bu deneyimin ürettiği kendinden kaçma itkisiyle kitleye yönelim arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Çalışma boyunca, kendi değerini üretemeyen benliğin, özdeşleşme, aidiyet ve anonimleşme süreçleri aracılığıyla bir dava ve kitle hareketi içinde eriyerek politik bir figüre dönüştüğünü göstermekteyiz. Kesin inançlıyı, özgürlüğü yük, eşitliği tehdit, çoğulluğu ise katlanılması gereken bir belirsizlik olarak algılayan; bu nedenle modern politik dilin kurucu kavramlarını itaat, homojenlik ve nefret ekseninde tersyüz eden bir özne olarak okumaktayız. Makalede, bu figürün yalnızca totaliter kitle hareketlerine özgü olmadığını, modern politik tahayyül içinde farklı bağlamlarda yeniden ortaya çıkabilen kalıcı bir politik figür olduğunu ileri sürmekteyiz.

Anahtar Sözcükler


kitle hareketleri, özdeşleşme, anti-politika, özgürlük, eşitlik

Abstract

In this study, we approach the "true believer" in Eric Hoffer's The True Believer not as a psychological pathology or a historical anomaly, but as a political figure situated at the core of modern politics. We examine the relationship between the self's devaluation of itself, the experience of life as an irreparable failure, and the resulting impulse to escape from oneself by turning toward the mass. We show how the self's inability to generate its own value leads, through processes of identification, belonging, and anonymity, to its dissolution within a cause and a mass movement, thereby forming a political figure. We read the true believer as a subject who perceives freedom as a burden, equality as a threat, and plurality as an intolerable form of uncertainty, and who consequently inverts the foundational concepts of modern political discourse into forms of obedience, homogeneity, and hatred. The article argues that this figure is not limited to totalitarian mass movements, but reappears in different contexts of modern political life as a persistent political figure.

Keywords

mass movements, identification, anti-politics, freedom, equality

¹  Bağımsız Araştırmacı | Independent Researcher, İstanbul, Türkiye

Received date: 20/03/2026 — Revised date: 06/04/2026 — Accepted date: 09/04/2026

 This work is under the Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International license

Giriş

Bu çalışmanın temel amacı; belirli bir insan tipini ortaya koymak, bu figürün kendisiyle ve yaşamıyla olan ilişkisini açıklamak ve onu politik bir özneye dönüştüren yapıyı serimlemektir. Çalışmamız bu tipi, modern politik tasarımlardaki bir sapma olmanın ötesinde modernitenin vaat ettiği bireysel özerkliğin yarattığı hüsrarla başa çıkamayan öznenin, politik olanı anti-politik bir kurguyla iptal etme girişimi olarak ayrıca ele almaktadır. Sözümlü edeceğimiz insan, Eric Hoffer'ın Kesin İnançlılar (The True Believer) (Hoffer 2025) kitabında ortaya koyduğu kitle hareketlerinin temel ögesini oluşturan kişidir. Her kitle hareketinin ulaşmaya can attığı bu kişinin yapısı, kitapta dağınık olarak açıklanmıştır. Biz, kitapta dağınık halde sunulan çözümlenmeleri bir araya getirerek bu insan tipini bir figür olarak ortaya koyacağız. Ortaya koyarken de çeşitli düşünürlerden destek alarak söz konusu politik figürün bütüncül bir açıklamasını vermeye çalışacağız. Biz, bununla da yetinmeyip Eric Hoffer'ın değindiği yerlere de değinip kesin inançlı figürünün eksik bırakılan yanlarını da doldurmaya çalışarak onu aşmak niyetindeyiz. Hoffer'ın kitabında bu tiplere ortada belirivermiş gibidir. Onda yumurtanın kabuğu çoktan kırılmıştır. Biz bu kabuğu da araştırmamıza dâhil edeceğiz. Kitle hareketlerinin temel aldığı, kitlenin, kendisiyle bütünleşmek için can attığı bu figüre, Hoffer ile ortak olarak kesin inançlı diyeceğiz. Yalnızca kendisinin kendisi olmasının gerektirdiği koşulları araştırmakla kalmayıp aynı zamanda politik felsefe bağlamında da değerlendirmesini yapacağız. Her ne kadar, genellikle olumsuz tınılarla anılmış olsa dahi kimi zaman zorbalığa karşı dirençte bu tür insan yapısının başrol oynadığı da görülmektedir (Hoffer 2017, 78). En son aşamada ise kesin inançlılığın nasıl bir politik zeminde varoluşunu açtığını göstermeye çalışacağız.

İnsan, varoluşunu şekillendiren güçleri, özellikle de başarılarını ve başarısızlıklarını dışarıda aramaya eğilimlidir. Bundan dolayı yaşamla kurulan bağda doyunluk bulanlar, bunu sürdürmek ve korumak isterken, bu bağdan hüsrana uğrayanlar onu temelden değiştirmek istemektedir. Başarısız insanların, başarısızlıklarının nedenini ve başarılı insanların başarılarının nedenini, yeteneklerinden, karakterlerinden yahut fiziksel yapılarından ziyade dünyada bulmalarını tam da bu eğilimden ötürü anlamak zor değildir. Değişime direnç veya değişim arzusu böylesi bir inançtan doğmaktadır (Hoffer 2025, 20-21).

Yaşamla kurulan bağda ortaya çıkan hoşnutsuzluk tek başına değişim arzusu yaratmamaktadır, bunun bir mücadeleye evrilebilmesi için aynı zamanda güç ve geleceğe duyulan inanç ile birleşmesi ve etkili bir saptırma gerekmektedir. Bu durum, hoşnutsuz olmanın yetersiz oluşu, çevresince korkutulmuş yahut kırılğan bir bağ ile yaşama tutunan kimselerin, kontrolünü tam olarak sağlayamadığı ve alışıldık olanın değişmez bir olağanlıkla sürdürülmesine yönelmiş yaşamlarında, açıkça görülmektedir. Bu rutinleşme, yerleşik güvensizlik duygusunu bastırıldığı için değişim arzusu doğurmamaktadır (Hoffer 2025, 21-23). Geleceğe yönelik, yaşamın olağan akışının sürmesi isteğine karşılık değişim yaşamdaki bozulmuş ifade edebilirken, geleceğe yönelik inancın umutla perçinlenmesinde ise dünyanın değişimine yönelik arzular ortaya çıkmaktadır. Bu umudun, taşkınlaşıp pervasızlaşması içinse ciddi bir memnuniyetsizlik gerekmektedir (24-26). Yaşama kalıcı küskünlük, onun ilk adımıdır.

1. Benlik ve Hüsrana

Bir kitle hareketinin hitap ettiği kişiler, beğenmediği benliğinden kurtulmak arzusuyla taşan, kendinden memnuniyetsiz kişilerdir. Yaşamlarını onarılamaz düzeyde kötü bulan bu kişilerin, kişisel gelişimde herhangi bir değerli amaç bulmaları olanaklı değildir. Bireysel bir yol çizme ve buna yönelik çaba, onlar için değersiz bir çaba olmakla birlikte tiksinti vericidir. Bu kişilerin kendi çıkarlarına göre yaşaması, iğreti uyandırmanın yanı sıra verimsizdir. Kendisinden doğan hiçbir şey tam da bu yapılarından ötürü katlanılabilir olmaktan uzak olmakla birlikte iyi ve soylu olarak dünyaya gelemez. Yaşamını onarılamaz düzeyde kötü bulan ve benliğinden kurtulmak isteyen bu kişinin en büyük arzusu yeni bir yaşam, yeni bir doğuştur. Bununla birlikte eğer yeni bir doğuş gerçekleştirilemez durumdaysa, kutsal bir davayla özdeşleşerek yaşamlarına amaç, değer, güven ve gurur duygularına sahip olmaya çalışırlar. Bunlar kurtulmak için can atılan

benliğin ve yaşamın onarılamazlığının yerini doldurmaktadır. Kendi işlerinin anlamsızlığının yükü, başkalarının işleriyle uğraşmakla hafifletilir. Kendi sorumluluklarından, kendi olmanın getirilerinden kurtulmak istemektedirler. Dolayısıyla, faydasız benliklerinden kurtularak yerine dolduracakları yücelikleri edinirler. Kendilerine yönelik tutumları ne kadar olumsuzsa, yerine geçeni ululamaları o denli uçarıdır (Hoffer 2025, 27-29). Bu aşamada başka düşünürler de aynı konulara değinmiştir. Örneğin Sigmund Freud, bireyin katlanamadığı benliğine ideal bir objeye yönelerek onu kendi benine almasını ortaya koymuştur. Birey, libidosunu kendi dışına yönelterek dolaylı yoldan onun yüceliği ile kendi narsistik doyumunu sağlamak arzusunda (Freud 2012, 64). Benin yerinin doldurulmasının temel bir gereksinim olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Le Bon ise Fransız devrimi zamanındaki eğitim sisteminde gençlerin yaşama asla hazırlanmayışı, yaşamlarının en verimli yıllarını gereksiz sınavlarla tüketmelerinin ve canlı yaşamdan uzak, okulda tutsak geçirmelerinin onlar üzerinde çok güçlü bir etkisinin olduğunu ve bunun kitle olmaya zemin hazırladığını belirtmiştir (Le Bon 2014, 86-90). Yaşama hazırlıksız yakalanmanın ve onun ziyan olduğuna yönelik inancın varlığının, kesin inançlı evrimine yol açan, bireyin yaşam zeminlerinden birini açığa vurmaktadır.

Modern yaşamın bireyi uyumluluk boyunduruğuna alması, uyumlanacak olanın kendisinden bağımsız bir biçimde gerçekleşen bir düzenle birlikte gerçekleşmektedir. Nitekim modern düzenin bu düşüncesinde varolanın bir önemi bulunmamaktadır. O, her neyse ona uyumlanmak bireyin borcudur (Adorno 2003, 81). Ne olursa olsun uyumlanmak zorunluğunun uyumsuzlar, uyumdan rahatsız olanlar yahut uyumun kendisini radikalleştirenler gibi bireyleri çıkarması kaçınılmazdır. Eğer birey, yaşamın uyumluluk üzerinden kurulmuş bir düzeni içerisinde bunu sağlayamamışsa bu onun bir yabancı oluşunun ilanı olarak görülecektir (Dellaloğlu 2003, 27). Kökünden sökülmüş birey, başkalarınca güvence altına alınan ve tanınan bir yere sahip değildir (Baehr 2007, 15).

Bireysel çıkarlar ve umutlar, kesin inançlı için uğruna yaşamaya değer bir kaynak olamamaktadır. Yaşamın değerli kaynağını kendinde bulamadığı ve üretmediği için yerine bu kaynağı dışarıda aramaya yönelmektedir. Hannah Arendt'e göre bu yönelim, yalnızca içsel bir ruhsal ihtiyaç olarak görülmemektedir, modern kitlelerin yapısal konumuyla da ilgilidir. Kitleler, derin bir fazlalık duygusu taşıyan ve her sınıftan bireyi içeren bir yapıya sahiptir. Kitlese işsizliğin ve nüfus artışının doğurduğu çeşitli toplumsal konulardan gelen bu insanların bireysellikten yoksun, tekil ve yalıtık aynı zamanda uyum sağlayabilen fanatik kimseler olduklarını belirtir. Kitle insanının temel niteliklerini belirlerken gaddarlığın ve geri kalmışlığın ötesinde bireyin tecrit edilmişliğinin ve olağan toplumsal ilişkilerden yoksunluğunun buna yol açtığını ve böylesi bir durumun rekabetçi bir toplumun parçası olmanın bir getirisi olduğunu belirtmektedir (Baehr 2007, 12-13). Arendt'in işaret ettiği bu tecrit edilmişliğin yarattığı varoluşsal buhran, ancak kitlenin anonimleştirici ve eritici yapısı içinde dindirilebildiği için, yalıtık bireye kendi benliğinden kaçarak bir kitle hareketine katılmasından başka bir yol bırakmamaktadır.

Kesin inançlı, bireysel benliğinin kendisine kaynaklık edememesinden ötürü sürekli bir kaygı içerisindedir. Dünya ile kendisi arasındaki ayrılığın, yalıtılmışlığın ve yalnızlığın getirisi olarak birey, benliğini, dünya ile arasındaki boşluğu kapatmak için kendinden vazgeçmesi ile gerçekleştirebilmektedir. Bu güçsüzlük ve yalnızlık, dünyayla kurulan ilişkide teslimiyete yol açabilmektedir. Kaygı, sorunun üzeri örtülerek dindirilmektedir (Le Bon 2014, 154). Bir yönüyle bireysel benlik yok edilerek katlanılmaz güçsüzlük kotarılmakta diğer yandan ise görkemli bir grubun parçası olarak onun içerisinde erimektedir. Kendi yazgısının sorumluluğundan kurtularak kim olduğu ve ne yapacağına ilişkin kararları başından atmıştır (167-68).

Kesin inançlı yaşamının tasarımı yoksun olduğu için kendi güçleriyle hiçbir şey yapılandıramamaktadır. Hüsrana uğramış benlikten, onarılamaz yaşamdan kurtuluş güçlü bir biçimde yerine geçecek olana sarılmayla gerçekleştirilebilmektedir çünkü ancak bu denli coşkulu bir atılım onu kurtulmak istediklerinden çekip alacaktır. Dolayısıyla, kesin inançlı, uğrunda canını verebileceği denli dışsal bir amaca yönelmektedir. Söz konusu dışsal amacın, bireyin yalıtılmışlık hissine nüfuz edebilmesi için parti veya liderlik gibi aygıtlar tarafından kurgulanan mutlak kurtuluş anlatılarına dayanması gerekir, ancak bu sayede kişisel hüsrana, anti-politik bir fanatizm olarak kamusal alana taşınabilir. Başkalarına yönelik kutsal görev

inancı, benliğin, yaşamda tutunma çabasındaki çarpınışlarının bir anlatımıdır. Böylesi bir inanç, anlamsız bir yaşamın varlığını silikleştirmektedir (Hoffer 2025, 30-31). Elias Canetti'ye göre, birey kitle içerisinde kendi sınırlarını aştığını hissetmektedir. Kendinin hapisanesindeki tutaktır. Bundan dolayı geri dönmekten nefret etmektedir (2004, 21). Kendisinin dışına çıkmış ve kendisinin sızısından kurtulmuştur. Bunun mutluluğu ile dışarı sarılmaktadır. Özgürleşmenin bedeli kendisinden kurtulmak olmuştur (326).

Hüsrana uğramışlık, istenmeyen bir benlikten tikslenme, hasıraltı etme, kusurlu benliğinden uzaklaşma itkisine neden olmaktadır. Kendinden kaçış, yersizlik yaratmakta olduğundan, ait olamama duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Nitekim böylesi eğilimler, mevcut durumun getirileri olarak kendiliğinden doğmaktadır (Hoffer 2025, 82). Bu uğurda bireysel kimliğinden vazgeçmek ve kendine özgü farklılıklardan ayrılmak kitlenin kendisinden beklediği fedakârlığı aidiyetle doldurmasına neden olur (85). Şimdideki yersizlik, kahramanca işlerle başkalarındaki imgesine odaklanmış kesin inançlı için düşsel ölümsüz benlik yaratmak konusunda geçici benliğinden vazgeçmek, bu fedakârlığın bir parçasıdır (91). Bu durum, bilinçli bireyselliğin kaybolmasıyla birlikte kesin inançlının kitle çağrısının merkezinde yer almasını sağlamaktadır (Le Bon 2014, 20).

Kendinden hoşnut olmamak, benliğinden kaçma itkisiyle birlikte, kendini olduğu gibi görmek konusunda sorunlar yaratmaktadır. Olguları ve benliği olduğu gibi görmemek bir arayışla sonuçlanmaktadır. Bu arayış, var olan durumlardan ve kendi için olanaklı yaşamdan doyum sağlayamayacak olan kesin inançlı için gerçeğin soğukluğundan, öykülerin sıcaklığına bir yönelime neden olmaktadır. Kesin inançlı içten içe kandırılmayı arzulayan bir yapıdadır (Hoffer 2025, 108). Gerçeklikle yüzleşmek, onarılamaz saydığı benliğini tekrar gündeme getirir; oysa propaganda ona hem anlam, hem maskeleye sunar. Propagandalar, kitlelerin, kesin inançlı kendisine çekmekte kullandığı işlevli bir araç olarak kandırılmak isteyenlere istediği sıcaklığı vermek üzere oradadır. Kesin inançlı, propagandaların merkezi hedefidir.

Kesin inançlı şimdiki zamandan şikâyet etmekte ve şimdiki zamanın düzelmez oluşu, değersiz oluşu üzerine konuşmaktan keyif almaktadır. Bu saptırma aslında değersiz ve ziyan olmuş yaşamından onu kurtarmaktadır. Bugüne yönelik düşmanlık tavrı, geriye kalan insanların yaşamlarının da kendisiyle eşitleneceği bir zemin yaratarak bir eşitlik duygusu kazandırmaktadır (Hoffer 2025, 100). Geçmiş ve gelecek üzerinde düşlerle meşgul olan kesin inançlı, kendisini tarihsel sürekliliğin bir parçası olarak görmektedir. Şimdiki zamana tutunmaya gereksinimi yoktur çünkü o basit gerçekliğin ötesinde, bir mitin parçasıdır. O, şimdiki zamanla olan savaşında geleceğin tohumlarını aramaktadır. Bundan dolayı öngörü yeteneği herhangi birinden daha gelişmiştir (96-97).

2. Özdeşleşim ve Birlik

Özdeşleşme, Freud'un bize gösterebileceği üzere üç aşamayı izlemektedir. İlk olarak bir nesne ile duygusal bağlanım, daha sonrasında Ben'in nesneye yansıtılması yoluyla libidosal bağlanım ve son olarak da cinsel olmamak koşuluyla algılanan bir ortaklıktır (Freud 2012, 57). Bozulmuş ve anlamsızlaşmış benlik için anlam verici ve yaşamda tutunması için gerekli yerine koymayı yapabileceği girişim kitle içerisinde erimekle olanaklıdır (Hoffer 2025, 42). Kendi sıkıntılarının dolayı toplumu suçlamaya alışkın aynı zamanda uygarlıkla ussal bir bağ kuramamış bu bireyler, kendilerini değersizleştirmeyi ve bastırmayı, saygı ve boyun eğme idelerini içeren birtakım kavramlara sarılmaktadırlar (Horkheimer 1986, 134). Bireysel varoluşun yükü yerine lider, kutsal bir dava veya hareketle özdeşleşmek inanç ve haysiyet hissetmeye yol açarken kaybedilmiş olan özsaygı ve özgüvenin yerini doldurmaktadır (Hoffer 2017, 32). Bu durum kesin inançlı açısından bir araya gelmek arzusu yaratan etmenlerden biridir. Kitle içerisinde erimek, onunla özdeşleşmek, kusurları örtücü bir anonimlikle birlikte, kendinden kaçışın yarattığı özgürleşmenin gerçekleştirilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bütünlük içerisinde aynı olmaklık, ayırt edilemezlik, kusurların ortaya konulabilecek ayırımından yoksun bırakıcı olmakla birlikte birey olarak işaret edilemezliği de beraberinde getirmektedir. Tahammül edilemez bireysel varoluşun yükleri, kasvetli geleceği, ürküten mevcudiyeti yerine konulan

kitleyle özdeşleşme, kesin inançlıyı kendisinden kurtarmaktadır (Hoffer 2025, 50-51). Le Bon, bu duruma kitle üzerinden yaklaşmış ve kitlenin içerisinde bireylerin akli yeteneklerinin ve kişiliklerinin silindiğini belirtmiştir (Le Bon 2014, 25). Ben, böylelikle geride bırakılmış ve yerine biz geçmiştir.

Kişi kendinden çıkarak ölümsüz bir topluluğun parçası haline gelmektedir. Bağlı olduğu topluluktan ayrı bir yazgısı yoktur. Onların amacı, onun amacıdır. Artık bir yere, bir düşünceye aittir (Hoffer 2025, 89-87). Yaşamı onun sonsuzluğu ile nakışlanmıştır. Bireysel kimlikten ve kendisine özgü farklılıklardan sıyrılmış olmakla, fedakârlığın ateşi artık tütmeğe başlamıştır. Fedakârlık, bağlılık, çıkarını düşünmemek ve nefsinin feda etmek gibi düşüncelerin Le Bon ile birlikte kitlenin temel özelliklerinden olduğu ortaya konulmuştur (Le Bon 2014, 50). Artık serbestçe seçme, özgünlük ve kişisel farklılıklar geride bırakılmıştır. Umut, iman, gurur ve güven gibi eklerle bağımsız varlığının yükünü sırtından atmıştır. Kesin inançlı, kendi olmayışının vecdini ve esrimesini yaşamaktadır (Hoffer 2025, 159-60). Kendisi, kendiliğini korunaklı yuvasına teslim etmiştir. Bunun şiddeti, kendinden kurtulmak arzusunun şiddetinde saklıdır.

Benliğin kamufle edilmesi kesin inançlıya öykünme yeteneği kazandırmaktadır. Böylesi bir kimlik yitirmek, olağan bir süreç olarak ortaya belirli düşünceler ve duygular çıkarmaktadır. Özellikle korku, bu aşamada rol oynar ve bastırılması için uyum sağlamak, kendini uyarlamak, başkanın onayı ve kabulü ile gerçekleşen yaşama giden yolu açar. Özgün kişilik ve farklılıklar geride bırakıldığı için artık aynılığa ve böylelikle kitle bütünlüğünün bir parçası olan eylemsel ve düşünsel uyumluluklar için gerekli olan benzerlikler, kesin inançlının "gibi olmağını" yaratacaktır. Kendi olmağı, ona ne kadar şiddetli bir doyumsuzluk getirmekteyse o, o kadar başkaları gibi olmak istemektedir (Hoffer 2025, 130). Bunun için de çeşitli katılımlara açık olacaktır. Özellikle eylem, bir aradalığın bir anlatımı olarak çözümlenmenin ve sorunlardan kurtulmanın olağan bir aracıdır (153). Adorno'nun aşırı önyargılı kişisi de buraya uymaktadır. O, hiçbir şeyi kendi haline bırakamayan ve bunu tehdit olarak algılayan bir yapıdadır. Bütün dünyayı kendi dönüştüğü sisteme uyum sağlamak istemektedir (Adorno 2011, 68). Kesin inançlı, öykündüğüne dönüşmekle kalmaz aynı zamanda dönüştürmek istemektedir.

İnsanın haklı bir şikâyet durumunda, bu şikâyeti yaratan durumlardan yahut kişilerden intikam almak istemesi söz konusu olabilmektedir. Bu arzusunun yerine getirmek için de kendi tarafını tutacak insan arayışına girebilmektedir. Bu oldukça anlaşılırdır. Peki, şikâyetin haklı görülmediği yahut elle tutulur bir tarafının olmadığı zamanlarda ne olacaktır? Bu durumda, ilginç bir biçimde müttefik bulma arzusunun daha da ateşlendiği görülmektedir. Nitekim nefret duygusunun haklı bir gerekçesinin bulunmaması, kişi için öylesine bir müttefik arayışı getirmektedir ki, yetersizlik ve suçluluk benliğin diğer kusurlarını çaresizce bastırma çabası olarak birleştirici işleve dönüşmektedir.

Kendini aşağı görme, başkalarına yönelik nefrete evrilir, böylelikle kişi en etkili yollardan biri olan nefrette ortaklık yaşayabileceği diğer kişilere yönelmektedir. Kaldı ki nefret öznesi, doğrudan haksızlığa uğratanlara yönelmez, çoğunlukla etkili bir saptırma tekniği ile başka insanlar yahut başka gruplardır. Politik felsefe bağlamında söz konusu nefret anti-politik bir zeminde, lider veya ideoloji tarafından kurgulanan bir düşman yahut öteki anlatısı aracılığıyla yönlendirilen ve dışsallaştırılan politik bir araçtır. Kitlelerin her şeyin olanaklı olduğuna ve hiçbir şeyin doğru olmadığına yönelik tavrı, onları her şeyi inanmaya ve hiçbir şeyi inanmaya itmektir. Önemli olan, nefretin tutarlılık sağlayan işlevi, biz sınırını çizmesidir. Bu durum onun belirsizlikleri ortadan kaldıran ve her şeyi açıklayan ideolojik düşüncesinin doğal eşlikçisidir (Baehr 2007, 15). Olgu, kurgu, doğru ve yanlış arasındaki ayrımların silindiği kesin inançlı bu bakımdan totaliter yönetimin ideal bir öznesidir (Arendt 2014, 306). Bu ortamda nefret, gerçek bir haksızlık deneyimine dayanmak zorunda değildir; seçilmiş düşmanın (dış grup, yabancı, sapkın) varlığı bile nefretin nesnesi olmaya yeter. Bütün bunlarla birlikte, nefret etmenin en etkili yollarından birisi de, bir kişiye ağır haksızlık yapmak ve onun haklı şikâyetinin öznesi olmaktır (Hoffer 2025, 118-23). Yeni müttefikleriyle birlikte, onaylanmış nefretin rahatlamasını, kendini aşağı görmeyi sızısından kurtularak tadacaktır. Kesin inançlı için nefret, görüleceği üzere oldukça işlevsel bir sürecin uygulanmasından gelmektedir. Özdeşleşme bakımından oldukça önemli görünmektedir.

Sonuç olarak, özdeşleşim ve birlik, kesin inançlı için yalnızca duygusal bir yakınlık veya biz olma halinin dışında, benliğin kamufle edilmesi, bireyselliğin silinmesi ve nefret üzerinden kurulan bir dayanışmanın adıdır. Bu zeminde, çoğulluğun, tartışmanın ve eleştirel mesafenin inşasından söz edilmez, aynılaşmış bedenlerin ve tekleşmiş zihinlerin inşasından söz edilebilmektedir. Önceki bölümünde gördüğümüz içsel çökmenin dışavurumu, burada özdeşleşim ve birlik başlığı altında kitle içinde erime, liderle ve davayla kendini özdeş kılma, nefret üzerinden kurulan negatif dayanışma biçimlerinde görünür hâle gelir. Bir sonraki adımda, kitleleşme zemini üzerinden nasıl bir özgürlük ve eşitlik anlayışının doğacağını ve bunun ne kadar sorunlu olduğunu göstereceğiz.

3. Özgürlük ve Eşitlik

Özgürlük ve eşitlik, kesin inançlı açısından politik sahneye çıkışındaki taleplerini ve kendi bulunduğu durumun nasıl bir anlayışa yol açtığını incelemek açısından kesin inançlının konusunu oluşturmaktadır. Söz ettiğimiz üzere, benlikten kurtulmak arzusu, kitle içerisinde erimek, anonimleşmek ve nefret gibi öğeler, kesin inançlının biçimlenmesinde vazgeçilmezdir. Bir bütün olarak burada söz konusu olan, modern kitlelerin hüsrani üzerinde yükselen, eşitliği aynılaşma üzerine, özgürlüğü ise sorumluluktan azade olma olarak yeniden tanımlayan bir taleptir. Bu inceleme konusu özellikler bir bütün oluşturmaktadır. Kesin inançlı için özgürlük ve eşitlik, çoğulluğu ve farklılığı taşıyan politik kavramlar olmaktan çıkıp, bireysel özerkliği imha edecek bir erime sürecinin ideolojik parolalarına dönüşür.

Modern dönemin getirilerinden biri olarak kamusal yaşama yönelik atılımın orada eyleminin gerilemesi, kişinin sürekli olarak kendine yönelmesi gerekliliği telkini, kamusal alanı özel ve mahrem alanın sorunlarıyla meşgul eden bir yapıya evriltmektedir (Sennett 2013, 26). Kamusal alanda yitirilmiş olan teatrallik yerini mahremleşmeye bırakmıştır (59-60). Bu yitimin getirisi, mahremiyetin despotik karakterinin başka bir deyişle kişisel alanın kamusal tasarımının hüküm sürmesinin önu açılmıştır. Bu da toplumsal alanın psikolojik olarak anlaşılmasına ve dolayısıyla politik alanın da bireyselleşmesine yol açmaktadır (433). Bu durum kişinin ötekiyle olan ilişkisini kendini ifşa etmeden sağladığı yapının çözülmesi demektir. Maskelerin düşmesiyle birlikte yaşama olanaklarının dönüşmesi, benliğin toplumsal yaşamda kendini kanıtlama ve üstünlük kurma yahut sahiçilik baskısı altında ezilmesine neden olmaktadır. Bu durumun eziciliği altında kesin inançlı, kamusal alana çıkabileceği maskeleri yitirmişliğiyle birlikte, kamusal alanı kişisel bir fantezi alanında çevirerek öznelliğin de yitirildiği bir alana çevirmektedir. Bu narsistik yükün eziciliği altında kesin inançlı insan; kamusal alana çıkabileceği o koruyucu maskeleri yitirmiş olmanın da etkisiyle, kamusal alanı kişisel bir fantezi sahnesine dönüştürmektedir. İşte tam da bu noktada, maskesizliğin ve sürekli ifşa zorunluluğunun yarattığı bu buhrandan kaçış özgürlük ve eşitlik tasarımlarını aksak bırakır. Kesin inanç insanı için özgürlük, bu sahiçilik baskısından ve bireysel karar verme yükünden sıyrılarak mutlak bir güce teslim olma arzusuyla yer değiştirir. Eşitlik ise, farklılıkların bir arada durabileceği kamusal bir hak olmaktan çıkarak homojenleştirici budayıcı bir araca, kendisine benzemeyen her şeyin yok edildiği yıkıcı bir aynılaşma söylemine dönüşür (Bauman 2003, 23).

Kendi yaşamını onarılamaz düzeyde bozuk ve ziyan görmüşlerin öncelikli talepleri eşitliktir. Özgürlük onların bu eşitliği elde etmelerinde kullanacakları bir araçtan başka bir şey değildir. Eşitlik konusundaki isteklerinin bir bölümünün altında anonim olmak arzusu yatmaktadır. Eksikliklerinden bunalmış olanların suçlamaları, varolan düzenin sınırlı yapısına yönelmektedir. Aynı zamanda Canetti'nin söz ettiği üzere, kitlenin iç yaşamındaki zulme uğramışlık duygusu sonsuz düşmana yönelmiş bir öfke ve sınırlılık hali oluşturmaktadır (Canetti 2004, 23). Kesin inançlı, kendi hüsrani ve aşağılanmışlığını, genel ve soyut bir zulme uğramışlık temasıyla politize eder. Burada talep edilen ve çarpıtılan şeyin, demokratik yurttaşlığın temeli olan hak, fırsat ve yasa önündeki hukuksal eşitlik olmadığını açıkça belirtmek gerekir. Eşitlik talebi, çoğu zaman herkesin kendi gibi ziyan olmuş ve aşağı çekilmiş olmasını isteyen bir eşitleme arzusuna dönüşür. Kesin inançlı, dünyasında kendisine tahsis edilmiş ve tanınmış bir yer bulamadığı için, başkalarının belirgin konumlarına, ayrıcalıklarına ve düzenine tahammül edemez. Eşitlik talebi böylesine bir hıncın politik dile çevrimidir. Sivrilmenin, belirginliğin ve dolayısıyla

farkın yutulmasını içermektedir. Herkes için özgürlüğün son bulması bu taleplerin görülmez güdücüsüdür. Serbest rekabet ve özgürlüğün bulunduğu bir toplumdaki acımasız sınavlar onların korkulu rüyalarıdır (50-52).

Kesin inançlının özgürlüğü, kendi benliğini reddedip kapalı bir topluluğun parçası olmakla birlikte, kişisel sorumlulukların, karar vermenin korkularından, ikilemelerinden, görgülü olmadan kurtularak bireysel bağımsızlığın devrinin içermektedir. Zira böylesi bir özgürlük, vicdani yargılamadan kurtulmayı, nefret etmeyi, zorbalığı, öldürmeyi, işkenceyi, yalan söylemeyi içeren bir özgürlük anlayışına dönüşmektedir (Hoffer 2025, 128-29). Le Bon, açısından da aynı biçimde, kitle durumuna gelmenin psikolojisinde, bastırılmış ve bireysel olarak ortaya konamamış içgüdülerin dışavurulması söz konusudur (Le Bon 2014, 50).

Çorak ve emniyetsiz bir yaşam sürmenin getirilerinden biri, boyun eğmeye olan yatkınlıktır. Sorumluluktan kaçınmak, özgür olmaktan daha çekicidir. Kendi yaşamının kararlarını alıyor olmak onun sorumluluğunu da sırtlanmayı getirmektedir. Böylesi bir yükümlülük onları çaresiz bırakmaktadır. Kendileri yerine düşünecek olanlara, kararlarını verecek olanlara, yaşamlarının iradesini kendi elleriyle vermektedirler. Özgürlükleri bu durumda eşitlik düşüncelerine erişmelerinin bir parçası olarak görülmektedir (Hoffer 2025, 150). Eşitlik talebi böylelikle hakların eşitliği gibi bir arzunun tersine bir çeşit sindirme politikasının ürünüdür.

Eşitlik, çoğulluğu ve çatışmanın meşru biçimlerini tasfiye ederek kitleyi homojenleştirir; özgürlük, bireysel sorumluluğu ve kamusal muhakemeyi ortadan kaldırarak ideolojik tutarlılığın zorbalığına alan açar. Kesin inançlının dünyasında özgürlük, bir teslimiyet; eşitlik ise, herkesi aynı bataкта boğmak isteyen bir hınç tasarısıdır. Böylece modern politik dilin kavramları, hüsrânın, fazlalığın ve köksüzlüğün içinden geçerek, totaliter kitle hareketlerinin temel taleplerine dönüşür. Bir sonraki başlıkta ele alacağımız inanç ve dava boyutu, bu tersyüz edilmiş özgürlük ve eşitlik anlayışının, nasıl kapalı bir ideolojik bütünlük ve mutlak sadakat rejimi içinde nihai biçimine kavuştuğunu gösterecektir.

4. İnanç ve Dava

Bireysel çıkarların ve umutların yol gösteremediği kesin inançlı, uğruna yaşanacak herhangi bir şeye de sahip değilse, yaşamını değerli kılacak olana şiddetli bir biçimde yönelme eğilimi göstermektedir. Şimdiye değin yerine koyduklarının en değerlisini elde etmesini sağlayacak olana tutunmak için ölmeyi göze alacak denli fedakârlık yapabileceği bir inanca sarılır (Hoffer 2025, 31). Bu tam da Arendt'in söz ettiği totaliter sürece benzer bir biçimde gerçekleşen cellatlık ve kurbanlık rolüne uygun bir mantığın yürürlüğe girmesidir (Arendt 2014, 297). Kişi, davanın haklılığı karşısında kendi bireysel özerkliğini yitirerek bir kurban hâline gelirken, tam da aynı haklılık adına başkalarına yönelik tahakküm hakkını sınırsızca kendinde görerek cellada dönüşür. Bütün gücünü ölümsüz bir davaya adanarak doyumsuzluğuna bir çözüm bulur. Artık, sahip olunmayan umutlar, sahip olunmak üzere oradadır (Hoffer 2025, 101).

Kesin inançlı, gerçeklerden sistemli biçimde sıyrılarak önündeki zorlukları artık göremez hâle gelir. Tam da bu körleşme, kendisini dayanıklı ve cesur biri olarak deneyimlemesine imkân verir. Onun öğretisinin gücü, dünyanın sırlarını açacak anahtarın elinde olduğuna yönelik inancını geliştirmektedir. Kesin inançlı, Adorno'nun "otoritaryen kişilik" figürüyle açık bir ortaklık taşır: Tıpkı onda olduğu gibi, sorunların içyüzünü bildiğine ve insanlığın çözümleyemediği bilmeceleleri çözdüğüne inanır. Katı formüllerin işletildiği indirgeyici mantıkla ara tonları dışlayan biçimde iyi ve kötü mutlak olarak ortaya konmaktadır (Adorno 2011, 43-44). Müzakerenin olanakları onun kendinden eminliğiyle ortadan kaldırılmaktadır. Doğruları görme yetilerini yitirmek, onun imgesel dünyasının bir parçasıdır. Öğretilerinin özellikle tam olarak anlaşılabilir ve belirsizlikler içerir oluşu, onların öğretilerinin kendilerinden kaynaklanmadığı konusunda pekiştirici bir etki yaratmasıyla yüceliğini korumaktadır. Zaten her kapıyı açacak olan anahtar epistemik bir arayıştan çok politik bir üstünlük taşımanın idesidir.

Kesin inançlı, dünyasını sınıflandırırken ve adlandırırken yaftacı bir biçimde yapılandırmaktadır, dolayısıyla ayrımlarını dışlama üzerine kurgulamakta ve anti-politik tavrını üretmek-

tedir. Onun dünyası, her şeyi açıklayan ve müphemliği dışarıda bırakan bir dünyadır. Zihni etiketlerle çalışmaktadır. Ait olduğu davası ve onun dışındakilere yönelik sınıflandırmaları, değerlemelerle doludur. Düşünce dünyasındaki ayrılaşmalar dikey yönlüdür. O, bulunduğu konumdan aşağılara bakmaktadır. Varsayımlarını sürekli olarak dayatmaktadır. Yaftacı zihni herhangi bir biçimde müphemlik bırakmayacak denli kullanabileceği adlandırmaları vermektedir. Sınıflandırması yeni sınıflandırmaları doğuracak denli müphemlikleri yaratamamaktadır çünkü yaftalamaları aşırı anlam barındırmaktadır (Bauman 2003, 9-12). Dostlarını ve düşmanlarını belirleyecek olan anlatı böylelikle kurulmaktadır. Dostları yalnızca ne oldukları üzerinden değil ne olmadıkları üzerinden de belirlenmektedir. Nitekim belirli ikiliklerin olumlu ve olumsuz yanlarını, nitelenecek öznelere dağıtmaktadır. Dostlar ise yalnızca üstlenen nesnelere değil anlatının yaratılmasına etkin olarak katılan öznelere de katılmaktadır ki, bir anlatı artık dallanmaktadır (74-75).

Değerler alanının inşası tam olarak böyle bir zeminden hareketle gerçekleştirilmektedir. İyi ve kötü, adil ve zalim, haklı ve haksız gibi kategoriler, artık tartışmaya açık normları aşan tarafı önceden belirleyen savaş çılgınlığıdır. Carl Schmitt'in belirttiği üzere değerler, değer düşürmeksizin yahut yükseltmeksizin değerlendirilememektedir. Başka bir deyişle, değer, kendini ortaya koyduğunda başka değerler ile çatışma içerisinde girmektedir. Kendilerinin meşru ve yüce haklılığı ile koymuş oldukları değerler bunun yöntemi, ileri sürülmesi bakımından kaçınılmaz olarak çatışmanın fitilini ateşlemektedirler (Schmitt 2022, 40). Sözcükler artık bir retorik araçtır, argüman kurmaktan çok cephe hattı çizmeye yararlar. Sahip olduğu mutlak hakikat hayrete düşmesini engellemektedir. Onun çelişkisi, bu belirsizlikler ve anlaşılmazlıklar içeren öğretisiyle, bütün soruların yanıtının, şaşmazlığıyla önüne serildiği iddiasıdır (Adorno 2011, 105-7). Geçmiş ve gelecek duysal olandan kurtarılmış ve her şeyin arkasındaki gizli olan tarafından belirlenmiştir (Arendt 2014, 301). Belirsizlik, hakikatindeki yasanına uygun olarak kesin ve net biçimde ortadan kaldırılmıştır. Olayların, olguların ve gerçeklerin içkin değerleri ortadadır (298). Kesin inançlı tam olarak böylesi bir dünya okumasıyla yaşamadaki sahnesinde oynamak üzere oradadır. Eleştirilere kapanmış hakikati avuçlamaktadır ve dünyanın değerlendirmesini hakikatinde uygunluğuyla gerçekleştirmektedir. Böylelikle, tekil olaylara uygulanacak olan hakikati elinde tutan kesin inançlı belirsizliği sona erdirmektedir.

Olgular her ne kadar geri alınamaz ve inatçı bir doğaya sahip olsalar da, onları herhangi bir şekilde koruyacak olan dışsallığı ancak insan belleğinde bulabilirler. İnsanın zihninden mantıksal süreçlerle üretilen bir zincir olmamaları, oluşan ve saklayan bir insan belleğine gereksinimleri, tam da bu nedenden ötürü onları kırılğan yapmaktadır. Olgusal hakikatler, dolayısıyla aktarılırlar. Yitirildikleri anda, onları yeniden var edecek herhangi bir ussal çaba bulunmamaktadır. Bu durum olmuş olanın, insan belleğinden çağrılmadığından hiçleşmek gibi karşı karşıya olduğu tehlikeyi göstermektedir ve bu yönüyle olgusal hakikatler kırılğan yapıdadır. Yalnızca unutulmakla kalmaz aynı zamanda iktidarların saldırılarına da açıktırlar ve bu da olgusal hakikatlerin kırılğanlığını ortaya koymaktadır (Arendt 2012, 276-77). Olgusal hakikatler aynı zamanda varlığını tanıklık, belgeler veya anıtlar gibi kayıtlarda bulabildiği için belgelerin yanlışlığından yahut tanıklığın yalancı tanıklık oluşundan korunmakta güçlük çekerler ve bu da onları kırılğanlığı ortaya koyan başka bir yöndür (292). Olgusal hakikat, gerçekliğini kişilerin tanıklığıyla kurmaktadır, kişinin özel alanında ortaya çıkması dahi bu durumu değiştirmemektedir çünkü söz ile varlığını koruyabilmektedir. Nitekim olgusal hakikat, başkalarınca görülmeye, başkalarınca işitilebilecek olana dayanmasıyla ve böylelikle dünyaya ait olmaklığıyla bir gerçek olur ve böylelikle de politik alanla birlikte değerlendirilmektedir (286-87). Kesin inançlı ise kitle içerisinde olguların hakikatini düzenleyebileceği ve onlara anlamlarını dayatabileceği bir yargılama ile birlikte kitlesel belleğini oluşturmaktadır. Olgular ve olaylar kendi anlatılarının tayin ettiği yönde yorumlanırken olgusal hakikatlerin hakikat olarak değeri onun ancak anlatıya uygun biçimde kiralalanabilir metalara dönüşmesiyle söz konusudur. Kesin inançlının kitlesel hafızası nitekim seçmece bir anlam yüküyle tasarılanmış olgularla düzenlenmektedir.

İdeolojisi (hakikati), gerçekliği yerinden etme gücüne sahiptir. Her bağlamda uygulanabilir bir şemaya sahiptir. Zaman ve mekân üstü açıklayıcılığa sahiptir. Gerçeklik ve deneyimden

kurtulmuş artık ondan etkilenmeyen ancak onu kökünden etkileyen bir yapıya sahip olmuştur. Deneyim ve gerçeklik onun hakikatinin tahakkümünün biricik zeminidir (Arendt 2012, 70-73). Kesin inançlı, kendi politik doğrulamasını yapmak için olaylar rantı yaratmaktadır. Yani, gerçekliği, kendi ideolojik şemasını teyit edecek şekilde düzenlemektedir. Başkalarını, sahip olduğunu vermek için değil, kendi inancını güçlendirmek için safına çekmektedir (Hoffer 2025, 141). İnanıcı paylaşımların sayısıyla giderdiği onay gereksinimi, tutkusunu alevlendirmektedir. Böylelikle politik eyleminin zemini uzlaşmayı ve diyalogu içermemekte, karşıt olarak sadakati ve boyun eğmeyi içermektedir. Biz olmakla kurduğu ötekilik ilişkisinde insandışılaştırabileceği hakikatiyle, şiddet ve boyun eğdiriciliğe giden yolunu açmaktadır.

Yaşamın anlamsızlığı bu sayede son bulmaktadır. Kendi özünden fedakârlık yapan kesin inançlı, kibir ve gurur ile kendi inancında olmayanların yanlıgılarında boğulacağını düşünmektedir (Hoffer 2025, 128). Yanılsama içerisinde yaşayan diğerleri, çoğu zaman insanlık dışına itilmesi gereken varlıklardır. Nefret artık meşru bir öfke biçiminde sunulmaktadır. Kurgusal düşmanları üzerinde güç fantezileri üretmektedir. Coşkulu sözler, dünyasında bir gedik açarak ona, ruhunun rayhasını yaşar gibi bir doyum sunar fakat mantık, bu gediği dolduramaz. Kendi düşlerinin imgeleri bütün zihnini sarar. Tek ve şaşmaz hakikat yolunda, kendini reddetmiş kesin inançlının kararlı ve acımasız yönelimlere sürüklenerek güç kazanmasına vesile olan da bu imgesel politik doyumdur.

Kitle olmak, imkânsız kapı dışarı etmenin gücünü vermektedir (Le Bon 2014, 34). Artık kurtuluş anonim bir parçacık olmaktan ziyade, eylem aracılığıyla inancından aldığı güvene dayanarak kendi meşruiyetini kazanmakla gelmektedir. Kişi, birlikte olmanın ruhunu tatmıştır (Hoffer 2025, 154-55). Kitle olmanın getirisi, kesin inançlının tekilliğinden kurtaran yeni bir ruha kavuşmasıdır. Bütünleşmek, niteliklerinden onları sıyrarak yeni ortak bir karakteri oluşturmaktadır. Yalnızken oldukları kimseden ayrılaşmak, onlara önceden sahip olmadıkları nitelikler kazandırmaktadır (Le Bon 2014, 23). Bu, yalnız ve korkak bireylerden fanatik militanların türetilmesinin politik biçimidir. Bu ortak karakter, çoğulculuğu bir zayıflık olarak gören, homojenliği ve yıkımı aynı anda üreten anonim bir politik kişilikte billurlaşır.

İnsan, kendi kusurlarını ve eksikliklerini ayımsayınca bu kusurların ona özgü olmadığı vehmiyle ötekilerde benzer şeyler aramaya girişmektedir. Kesin inançlılar bir araya geldiklerinde ortamlarında kasvetli bir hava oluşmaktadır. Kişisel hüsrânların ve eksikliklerin, ortak bir haksızlığa uğramışlık anlatısında birleşmesi, bu kasveti kitlesel bir nefrete dönüştürür. Bu bütünleşme, paradoksal biçimde, kesin inançlıların birbirlerinden kuşkulananmalarına da neden olmaktadır çünkü sadakatleri birbirlerini aşarak tam olarak bütüne yöneliktir. Yeniden doğmuş olmanın getirdikleri, onu bireysel hüsrana kapılmış bir kimse olmaktan sıyırmaktadır. Böylelikle, ait olduğu bütüne karşı olan her şeye karşı dayanıklı bir irade göstermektedir (Hoffer 2025, 156-59). O, sahip olduğu hakikat zırhlısıyla seyahat etmektedir. Homojenliği ve yıkımı öne çıkaran ve kitle adına eyleyen anonim politik kişiliktir.

Bütünleşmeyle birlikte kesin inançlı, yaşamının sorumluluğunu atmış, ortak hedefine doğru yol almaya kendini yazgılamıştır. Kesin inançlı, kendi yazgısını derinden etkileyen savaşları, krizleri, ekonomik dönüşümleri gerçek anlamda kavrayamaz; bu alan ona uzak, yabancı ve soyut kalır. Bu soyutluk, onu, anlaşılabilir olanı anlamamanın ilkel teknikleri olan klişeleştirme ve kişiselleştirmeye iter. Klişe, politik gerçekliği, artı-eksi işaretleriyle çözülmüş hazır şemalara indirger ve başkaca meşru zeminleri gizler. Kişiselleştirme ise karmaşık toplumsal süreçleri tek tek figürlere, iyi lider, kötü düşman, hain gibi imajlarına bağlayarak katlanılabilir kılar (Adorno 2011, 123-25). Kişiselleştirmelere ve klişelere dayanan imgelerle, üretilmiş kötülüklerin nedenini bildiğini vehmetmektedir (42). Tattığı güç ile karşı konulamazlık hissi, eylemlerinin hedeflerine yönelik tutumunu oluşturan ortak bilinç için imgesel bir kaynaktır. Onun politik eylemi, hep başkasını mahkûm eden, hınçla beslenen, homojenleştirici ve yıkıcı bir pratik hâline gelir. Kesin inançlı, ömrünü dışarıdaki sorumluyu aramakla tüketir ve o sorumlu onun dünyasında hep oradadır. Bu aşamada kesin inançlının politik bir figür olarak ortaya çıkış süreci bir bütün olarak ortaya koyduk. Lakin onun bu bütünsel yapısının politik şeyler alanındaki yansımaları henüz anlatmadık. Sonraki başlıkta, onun etkisinin politik olan ve politika ayırımının kısa açıklamasıyla birlikte, kesin inançlının politik felsefedeki konumunu ortaya koyacağız.

5. Kesin İnançlının Politikası

Politik olan, insanların birlikte nasıl yaşayacaklarını ve bu yaşama ilişkileri içerisinde meşruiyeti nasıl anlayacaklarını içermektedir. İnsanların bu ilişkiler neticesinde kimilerinin birbirlerine baskın geldiği, kimilerinin denetlediği bir topluluk oluşturduğu için hiyerarşi ve güç ile meşruiyet ortaya çıkmaktadır. Meşruiyet, bu anlamıyla birlikte yaşayan insanların mevcut toplumsal ilişkileri sürdürdüğü ortamda, güç ve hiyerarşiyi tanımları ve kendi iradelerinin yansımaları olarak gördüğü yerde belirlemektedir (Howard 2010, 4). Dolayısıyla politik olan insanları bir araya getiren ortak anlam ve değerler çerçevesindeki örgütlenmeleri ve ilişkileri düzenleyen bir ilkedir. Örgütlenmeler arasında çeşitliliği bir arada tutar ve değişebilir hiyerarşiler kurar. Politik olan dilbilgisi ve sözdizimi olarak anlaşıldığında söylenemez olanın kurucusu olarak anlaşılabilir (Howard 2016, 171-72). Politik olan, bu anlamda, bir toplumda adalet-adaletsizlik, dost-düşman, gibi ayrımların belirlendiği sembolik ufuktur. Bununla birlikte politik olan, ne bir soyutlama ne de ampirik bir analizin nesnesidir. Sabit bir özü yoktur ve görüngüler dünyasını dışsal olarak belirleyen evrensel bir kavram değildir. Kendinin tanımlanma sürecinde varlığını sürdürse de sürecin kendisi değildir. Kamusal olarak paylaşılan bir yaşamda kendisine erişilmektedir (2010, 5).

Politika ise gücün salt zor olmaktan çıkıp otorite olarak tanınması, onu mümkün kılan değerler ve anlam çerçeveleri aracılığıyla gerçekleşir. Bu nedenle politik düşüncenin tarihi, birbirleriyle çatışan meşruiyet anlayışlarının süreklilik içindeki mücadelesi olarak okunabilir (Howard 2016, 170). Bu bakımdan politika, farklı çıkarların karşılaştığı, çatıştığı ve sınındığı bir alandır. Modern demokrasilerde topluma dışarıdan hükmeden tekil veya bütüncül bir irade bulunmadığı için politika bütünüyle koşullardan bağımsız olmamakla birlikte dışsal yapıların saltık belirlenimi olarak ortaya çıkmamaktadır. Toplumsal çatışmaların yahut taleplerin meşruiyet zemininde kamuya açıldığı alandır (2010, 185-86).

Anti-politika ise paradoksal biçimde bir politika biçimidir. Çatışmanın, belirsizliğin ve çoğulluğun ortadan kaldırıldığı bir politika olarak politik olanın sonlandırılmasını içermektedir. Çatışma, karşıt politika düzeyinde gayrimeşru olmaktadır çünkü çatışma özel çıkarlar arasındaki çatışma olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla meşru bir talebin varlığından söz edilememektedir (Howard 2010, 204). Dick Howard, bu aşamada bütünüyle planlanmış proletarya toplumu, tam homojen ulus yahut tamamen piyasaya bırakılmış ekonomi örnekleri verir. Her şeyden sorumlu ve her şeyi çözebilen düşünceler olarak savunulmaktadır (168). Robespierre tam da böylesi bir düşünceden dolayı özel çıkarın ihanet olarak görüldüğü yerde devrim adına konuşmaktadır (28). Anti-politika, çatışmayı ve özel çıkarları yok sayan yapısıyla tümel bir düzen vaadidir. Sorunların çözümünü dışsal dayanaklarda bulmakla, karşı çıkılmaz olanın yürürlüğe sokulma çabasıdır. Bu tür düşüncenin temel sorunlarından biri çoğul ve yeni olanı tanıyamamasıyla katılaşmış bir sistemin kalıcılığında ısrar etmesidir, bir diğeri ise ancak dava uğruna konuşabilen, kendisini, parçası kıldığının adına hareket edebilen kişilerin örgütlenmesinin bir yansıması oluşudur.

Kesin inançlı, hüsrana uğramış, benliğinden tiksinen, kendi yaşamını onarılamaz ve ziyan olarak deneyimleyen, bu nedenle kendini feda edeceği bir bütünlük, bir kitle, bir lider veya dava arayan bir figürdür. Asıl sorun, bu figürün politik olanla ve politikayla kendisini nasıl ortaya koyduğudur. Kesin inançlı, söz ettiğimiz üzere çoğulluğu, açıklığı ve belirsizliği taşıyamayan, politik olanın kurucu muğlaklığına karşı tahammülsüz bir özne tipidir. Onun benlikten kaçışı ve yeni bir doğuş arzusu, politikayı bir tartışma, yargı ve müzakere zemini olmaktan çıkarıp, hakikatin icra edileceği bir sahneye indirgeme yönünde işler. Böylece kesin inançlı, anti-politikanın bir figürüdür. Gündelik politik yaşamda -mitinglerde, parti saflarında veya kitle eylemlerinde- etkinlik gösterse de, onun asıl amacı bu politik eylemlilik aracılığıyla tartışmanın ve meşruiyetin sembolik zemini olan politik-olanı kapatmaktır.

Kesin inançlının gözünde meşruiyet, kamusal bir iradenin sonucunda ortaya çıkmaz, tartışılmaz bir hakikate (tarih, sınıf, ümmet, ırk, piyasa vb.) dayandırılan zorunlu bir sonuçtur. Böylece politik olanın işlevi tersyüz olur. Farklılıkları bir arada tutan ve çatışmayı meşru bir zemine yerleştiren bir çerçeve olmaktan çıkar. Farklılıkları bastıran, çatışmayı ve öznel çıkarı

ihanete indirgeyen kapalı bir dogma hâline gelir. O, herkesin yaşamını kendi davası üzerinden biçimlendirme gayretiyle yola çıkmaktadır. Bu noktada kesin inançlının, modern totaliter ve bütünlendirici rejimler için neden ideal özne olduğu açıklık kazanır. Önemli olan, kim olduğuna, ne yaşadığına, ne hissettiğine dair sorular değildir. Önemli olan, kendisini, önceden belirlenmiş büyük bir iradenin –liderin, partinin, davanın– aracı olarak seferber edebilmesidir. Bütün bu tespitler, Howard'ın kavramlarıyla birleştirildiğinde, kesin inançlının yalnızca bir ruh hâlini aşan, politik olanı iptal eden bir anti-politika taşıyıcısı olduğunu göstermektedir.

Anti-politika, çatışmanın, belirsizliğin ve çoğulluğun ortadan kaldırılması arzusudur. Politik olanı, bilimsel sosyalizm, tarihsel zorunluluk, irksal birlik, kutsal yasa, saf piyasa düzeni gibi dışsal bir ilke üzerinden kurar. Kesin inançlı, dışsal ilkeyle özdeşleşerek bir dava adamı olur. Kendini davanın sonsuz anlamı içinde eriterek unuttur. Eşitlik talebi, farkı ve çoğulluğu silen bir aynılaştırma arzusuna dönüşür. özgürlük talebi, bireysel sorumluluktan kurtulma ve karar verme yükünü lidere, partiye ya da kolektif iradeye devretme isteği olarak yeniden tanımlanır. Böylece modern politik dilin kavramları, hüsrana, köksüzlük ve fazlalık deneyiminden geçerek totaliter projelerin sloganlarına dönüşür. Kesin inançlı aynı zamanda yanlış hakkını tanımaz. Bu dönüşümün politik felsefedeki en yıkıcı sonucu, kesin inanç insanının demokrasi için önemli olan yanlış hakkını (the right to error) bütünüyle iptal etmesidir. Dick Howard'ın belirttiği üzere yanlış hakkı, şeyleri gerçekten oldukları gibi bilme iddiasının her zaman bir yanlış, yanlış değerlendirme veya arzuladığımız şeyi gerçekliğin ta kendisi sanma riskini barındırdığını kabul etmektir. Politik düzlemde bu hakkın tanınması, bizimle aynı fikirde olmayanların kınanması veya yok edilmesi gereken birer suçlu değil, ikna edilmesi gereken muhataplar olarak görülmesini zorunlu kılar. Demokratik yurttaşlar, her an yanlış olabilir olduklarının bilinciyle kendi yargılarının siyasi sorumluluğunu üstlenen failler olarak kamusal sahnede yer alırlar (Howard 1996, xii-xv). Oysa kesin inançlı, elindeki mutlak dogmaya öylesine sığınmıştır ki, bu yanlış riskini ve onun getirdiği ötekinin yerini de düşünme sorumluluğunu tümüyle reddeder.

Kesin inançlının inanç ve dava ilişkisi, anti-politik projenin özündeki kapatma hareketini tamamlar. Gerçekliğin soğukluğundan kaçış, onu her şeyi açıklayan, her bağlama uygulanabilir, zaman–mekân dışı bir şema aramaya iter. Davası ve inancı ona giyinebileceği bir şema verir. Bütün olaylar, bu şemanın onun doğruluğunu kanıtlayacak şekilde seçilen ve yeniden düzenlenen malzemelerdir. Böylece belirsizlik ortadan kalkar, geriye yalnızca doğrulanması beklenen bir dogma ile bu dogmayı her durumda haklı çıkaracak bir okuma tarzı kalır. Karşılaşmalar, deneyimler, beklenmedik olaylar, kesin inançlı için zaten bildiği hakikati bir kez daha teyit eden kanıtlara dönüştürülür. Bütün tikel durumları öngören ideolojik önvarsayımı, onu, belirleyici yargı türünün işletildiği kapalı bir politik alana çekmektedir. Onun herkes için olan hakikatinin uygulanması böyle bir mantıkla işlemektedir (Howard 1988, 183). Nitekim böylesi bir yargılama mantığı, onun üretebileceği politikayı da belirlemektedir. Dick Howard'ın irade politikası (politics of will) olarak adlandırdığı, politik iradenin bölünmez bir bütün olarak uygulanmasının zorunlu mantığını kuran bir politika yapma biçiminin önünü açmaktadır (2002, 187). Bu durumda politik eylem, başkalarıyla ortak bir dünya kurmanın ve bu dünyayı tartışmanın yolu olmaktan çıkar; sadakat ve itaatin gösterisine, düşman figürlerinin üretimine, nefret üzerinden kurulan dayanışmaya indirgenir. Bu yüzden kesin inançlı, yalnızca totaliter rejimlerin ürünüdür demek eksik olur, aynı zamanda bu rejimleri mümkün kılan, onları ayakta tutan ve böylece, modern politik dünyanın krizlerini yalnızca yaşayan ve aynı zamanda bu krizleri anti-politik çözümler lehine şekillendiren ve her demokratik bağlamda yeniden üretilebilen politik bir figürdür.

6. Sonuç

Çıkış noktamız, benliğin kendi kendisini değersizleştirilmesi, yaşamın onarılmaz bir başarısızlık olarak deneyimlenmesi ve bu deneyimin ürettiği kendinden kaçma itkiyle kitleye yönelim arasındaki bağı görünür kılmaktır. Bu bağın yalnızca psikolojik bir patoloji olarak görülmesinin yetersiz olduğunu, modern politik tahayyülün içsel bir imkânı olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmeye çalıştık. Kesin inançlıyı bireysel bir ruhsal bozukluk ya da yalnızca tarihsel olarak belirli kitle hareketlerine özgü bir sapma olarak görmeyi ötesine geçerek, modern politik

dünyanın yapısal bir figürü olarak ele aldık. Çözümlememiz boyunca, kendi değerini üretemeyen benliğin, özdeşleşme, aidiyet ve anonimleşme süreçleri aracılığıyla bir dava, bir lider ya da bir kitle içinde eriyerek politik bir figüre dönüştüğünü ortaya koyduk. Kesin inançlı, burada, ne yalnızca manipüle edilen edilgen bir özne ne de basitçe irrasyonel bir fanatik olarak ele alınmıştır. Aksine, kendi hüsrânını ve yetersizlik deneyimini, dışsal bir bütünlük içinde askıya alarak anlamlandıran, benliğin yükünden kurtulmayı politik bir çözüm olarak benimseyen bir figür olarak kavramsallaştırılmıştır.

Kesin inançlının özgürlük ve eşitlik kavramlarıyla kurduğu ilişki belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu figür için özgürlük, bireysel sorumluluğun ve karar verme yükünün taşınmaz bir ağırlık haline geldiği yerde, ondan kurtulmanın bir yolu olarak yeniden tanımlanmaktadır. Eşitlik ise çoğulluğun ve farkın gözetilmemesi, herkesin aynı düzeye çekildiği, sivrilmenin ve ayrışmanın bastırıldığı bir aynışma talebi olarak belirlemektedir. Böylece modern politik dilin kurucu kavramları, kesin inançlının dünyasında, itaat, homojenlik ve nefret ekseninde tersyüz edilmektedir.

Kesin inançlının politik alandaki konumu, Dick Howard'ın anti-politika kavramsallaştırmasıyla birlikte düşünüldüğünde daha da belirginleşmektedir. Bu figür, politik olanın kurucu belirsizliğine, çoğulluğuna ve çatışma içeren doğasına tahammül edemeyen, bu nedenle politikayı, tartışma ve müzakere alanı olmaktan çıkarıp, hakikatin icra edildiği kapalı bir sahneye dönüştüren bir öznedir. Bu durum, politikanın işlevini tersyüz ederek, çoğulluğu bastıran ve çatışmayı ihanete indirgeyen anti-politik bir düzeni doğurmaktadır. Bu çerçevede kesin inançlı, yalnızca totaliter rejimlerin ürünüdür demek hatalı olmaktadır. Bu rejimleri mümkün kılan ve sürdüren bir politik figür olarak anlaşılmalıdır. Daha da önemlisi, bu figürün üretimi, yalnızca açıkça totaliter bağlarla sınırlı kalmamaktadır. Modern demokratik düzeninde, kriz anlarında, popülist söylemlerde ve kimlik temelli politik hareketlerde yeniden ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla kesin inançlı, modern politik dünyanın kırılabilirlikleri içinden türeyen kaçınılmaz güç bir figürdür. Bununla birlikte günümüz politik düzleminde kesin inançlılar; geleneksel veya yekpare kitle hareketlerinden ziyade, atomize kimlik politikaları etrafında kümelenen ve daha dar gruplara hitap eden kimlik bazlı yapılar içerisinde varlık göstermektedir. Burada bir sınır çekmek de gerekmektedir. Demokrasi temelindeki bütün hareketlere yönelik kötümser bir tavır aşırıya kaçmak olacaktır. Belirtmeliyiz ki, kesin inançlılık bu hareketlerin Howard'ın belirttiği üzere yanılma hakkını iptal eden ve hakikati uğruna kamusal alanda dışlayıcı bir tavır sergileyen tahakküme yol açan bir biçime evrildiğinde ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak metnimizde, Eric Hoffer'in çözümlemesini yeniden inşa ederek, kesin inançlıyı içsel olarak tutarlı bir tipolojik bütünlük halinde ortaya koymayı ve bu figürün modern politik tasarımlar açısından taşıdığı sürekliliği göstermeye çalıştık. Buradan hareketle kesin inançlıyı, bugünün politik yaşamında yeniden üretilen bir özne olarak düşünmek gerekmektedir. Bu figürün teşhiri, aynı zamanda politik olanı yeniden düşünmenin, çoğulluğu, belirsizliği ve sorumluluğu taşıyabilecek öznel biçimlerin imkânını sorgulamanın da önkoşullarından birini oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W. 2003. "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken". *Cogito: Üç Aylık Düşünce Dergisi*, sy. 36: 76-84.
- . 2011. *Otoritaryen Kişilik Üstüne: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri*. Çeviren Doğan Şahiner. Say Yayınları.
- Arendt, Hannah. 2012. *Geçmişle Gelecek Arasında: Siyasi Düşünce Konulu Altı Deneme*. 4. bs. Çeviren Bahadır Sina Şener. İletişim Yayınları.
- . 2014. *Totalitarizmin Kaynakları 3: Totalitarizm*. Çeviren İsmail Serin. İletişim Yayınları.
- Baehr, Peter. 2007. "The 'Masses' in Hannah Arendt's Theory of Totalitarianism". *The Good Society* 16 (2): 12-18. <http://www.jstor.org/stable/20711261>.

- Bauman, Zygmunt. 2003. *Modernlik ve Müphemlik*. Çeviren İsmail Türkmen. Ayrıntı Yayınları.
- Canetti, Elias. 2004. *Kitle ve İktidar*. Çeviren Gülrü Aksoy. Ayrıntı Yayınları.
- Dellaloğlu, Besim F. 2003. "Bir Giriş – Adorno Yüz Yaşında". *Cogito: Üç Aylık Düşünce Dergisi*, sy. 36: 13-36.
- Freud, Sigmund. 2012. *Kitle Psikolojisi ve Ben-Analizi*. Çeviren Saffet Mahmut Süruri. Payel Yayınları.
- Hoffer, Eric. 2017. *Değişim Sancısı*. 2. bs. Çeviren Filiz Bengisu. Dergâh Yayınları.
- . 2025. *Kesin İnançlılar: Kitle Hareketlerin Doğası Üzerine Düşünceler*. 24. bs. Çeviren Erkil Günür. Profil Yayıncılık.
- Horkheimer, Max. 1986. *Akıl Tutulması*. Çeviren Orhan Koçak. Metis Yayınları.
- Howard, Dick. 1988. *The Politics of Critique*. University of Minnesota Press.
- . 1996. *Political Judgments*. Rowman & Littlefield.
- . 2002. *The Specter of Democracy*. Columbia University Press.
- . 2010. *The Primacy of the Political: A History of Political Thought from the Greeks to the French and American Revolutions*. Columbia University Press.
- . 2016. *Between Politics and Antipolitics: Thinking About Politics After 9/11*. Palgrave Macmillan.
- Le Bon, Gustave. 2014. *Kitleler Psikolojisi*. Çeviren Elif Gündoğdu. Hayat Yayınları.
- Schmitt, Carl. 2022. *Değerlerin Tiranlığı: Bir Hukukçunun Değer Felsefesi Hakkındaki Mülâhazaları*. Çeviren Mehmet Cemil Ozansü. Pinhan Yayıncılık.
- Sennett, Richard. 2013. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. 4. bs. Çeviren Abdullah Yılmaz. Ayrıntı Yayınları.